

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901 – L'Hospitalet.

Persones entrevistades: **Quimeta Margarit (D), i Josep Calvis (H).**

FONS: CAN VILUMARA.

Data: Desembre 2002.

Entrevistadora: Mireia Mascarell.

Duració: 80 minuts.

Signatura:Ot8

CARA A:

Les dades personals... Vostè és la Quimeta Margarit...

D: Sí, Margarit Villafranca.

I vostè?

H: Josep Calvis Adrià.

I són casats.

D i H: Sí.

I tots dos són d'aquí de l'Hospitalet?

D i H: Sí, sí.

H: Tots dos.

D: Jo vaig néixer a Molins de Rei, però res, vaig durar un mes m'explicaven els meus pares, vui dir que...

H: Jo vaig néixer a Barcelona i bé.

D: Va néixer per accident, vivien aquí, va anar malament la cosa i llavors se'l van endur al Clínic o no sé, però és fill d'aquí.

I han viscut sempre a Hospitalet Centre.

D: Sí, sí.

No a d'altres barris.

D: No, no, no.

H: Sempre a Hospitalet, i aquí, concretament aquí.

En aquesta... que vostè m'havia dit en aquesta casa.

D: Jo vaig néixer, farà un mes, aquí, i els meus pares i tot, i ell una mica més...

H: Més avall.

D: Sí, a la plaçeta.

H: A la plaçeta de la Constitució, sap on és?

Al carrer Major, no?

H: Al carrer Major, sí.

Estic enterada d'aquestes coses.

D: Abans de la plaçeta de Sant Roc, allà és la plaçeta de la Constitució.

I l'edat més o menys?

H: L'edat? 76... 77.

D: 77, Josep, no te'n treguis. I jo 74, ja en faré 75 al novembre.

Ara m'agradaria que m'expliquessin una mica com va ser que van entrar a la fàbrica. Que començi qui vulgui, això no n'hi ha problema.

H: "Pues" jo anava al col·legi a fer una mica de repàs, i el mestre em va dir: "Vols entrar a Can Vilumara? No guanyaràs molt però ho tens assegurat". I vaig entrar i em van fer una prova precisament, sumes, restes, multiplicacions i tal, perquè havia d'anar al despatx, i a última hora "pués" ho van acceptar i miri.

O sigui, que va ser el mestre, gràcies al mestre de l'escola.

H: Sí, al mestre de l'escola.

Qui era? Qui era aquest senyor?

H: El senyor Batallé.

Ah, el senyor Batallé, i tant, he sentit de parlar molt. I quina edat tenia vostè quan va entrar llavors?

H: "Pues" 16 o 17 anys, perquè jo feia de pastisser i com que no hi havia gènere per fer perquè era la post-guerra i tal i qual, no hi havia farina, ni havia sucre, llavors jo anava a repàs al col·legi i llavors va ser quan em va dir si volia entrar allà, a Can Vilumara.

I quin any era això més o menys, ho recorda quin any debia ser?

H: Debia ser cap allà al 45, 44, oi?

D: Sí, o "menos", sí.

H: I vaig treballar 42 anys.

Déu n'hi do! O sigui, fins que la fàbrica va tancar, fins al 82 mateix va estar.

H: Sí, fins el 86.

Ah, el 86, sí, sí.

H: Va tancar al 86.

D: Ho vem passar molt malament, eh? Perquè quants anys va estar malament la casa?

H: Ui, sí, molts anys que anava malament.

D: 3 o 4 anys, no?

H: Anava desafilat perquè el tèxtil ja sabem com ha anat.

Clar, a partir del 70 va començar la cosa...

D: I si t'ho estimes i que veus allà "parats" i veus que tanca la llum perquè no hi ha cèntims per la corrent, i unes coses, pel fil que feien anar...

I vostè diu que va entrar a les oficines així.

H: Sí.

I va estar sempre a oficines?

H: Vaig arribar a ser director tècnic, però miri...

D: Quan va arribar a dalt...

La cosa es va enfonsar.

H: Sí.

"Bueno", però va anar progressant, vui dir...

H: Sí, vaig anar progressant, a última hora treballava a Hospitalet i em van enviar a Barcelona.

Al carrer Casp era allò?

H: Al carrer Casp, sí.

Perquè al carrer Casp exactament hi havia el magatzem també?

H: Sí, hi havia el magatzem i hi havia el despatx.

I això del carrer Casp era el mateix edifici on vivien els Vilumara o no?

H: No.

Els vivien a Baixa de Sant Pere.

H: No, al carrer Platón.

Ah, vivien al carrer Platón.

H: Sí.

D: Una torre, oi?, m'havies dit.

H: Sí, una torre. Saps on és el carrer Platón?

A la zona alta de Barcelona em sembla pel nom.

H: Sí, sí. I ells tenien la torre allà però a última hora van vendre una mica de solar i...

D: Tot per anar aguantant la fàbrica, a l'últim van caure.

I vostè com va ser que va entrar?

D: Ja hi treballava el meu germà, de mecànic també, al taller. Com deien al "puesto" dels mecànics? No ho sé.

H: Taller.

D: El taller, sí. I quan vaig tenir 15 anys doncs "bueno", una amiga molt amiga, com germanes d'aquí davant també, que ella va treballar molt perquè se li va morir la mare, vam dir: "Bueno ens posarem a Les Sedes, que està molt bé i net i..." Vam dir: "Sí, sí", totes dugues amigues vem entrar...

H: Era una fàbrica molt neta, molt curiosa.

D: I vem dir per anar i a la setmana següent el director ens va rebre i: "Si voleu començar la setmana que ve..." Llavors no hi havia problema de cap manera.

El director llavors qui era, el Sala?

D: El senyor Sala, sí.

H: El Sala, sí.

Que es deia Baldomero, no?

H: Sí, Baldomero Sala.

Baldomero Sala.

D: I vaig treballar 12 anys, oi, Josep?

H: Sí.

D: I ens vem casar...

Que va entrar també més o menys als 16 vostè?

D: Als 15.

Als 15, ben joveneta.

D: Sí, i encara, que tothom als 14 ja entraven llavors, a treballar la gent començava als 14. Vaig entrar als 15, vaig fer lo més senzill, de bitllaire, després ja de teixidora... Hi

van posar uns telers així, 4, que van ser nous “allavors”. Hi havia 4 telers que tothom en duia 2 al principi... “bueno”, molts anys, tota la vida amb 2, oi? Després ja em van donar 4... I em vaig casar i encara vaig continuar treballant i quan vaig tenir la nena, la primera, vaig plegar.

Això sembla que era força habitual, no?, que quan les noies es quedaven embarassades i tenien la criatura deixaven...

D: Deixàvem la feina.

Perquè era difícil fer les dugues coses a l'hora?

D: Sí, es que treballaves tot el dia, allà “llavorens” no fèiem com ara les mares... No sé, si que t'ajudaven però no per dir: “Au, tu ves a treballar i la mare t'ho fa tot”, com ara fem moltes àvies o hem fet, jo ara ja no puc però ho hem fet. “Allavors” no, t'ajudaven però no de dir: “Tingui mama, jo a les 8 del matí vaig a treballar i plego a les 7 de la tarda”, a dos quarts de 7, i el dissabte també. Llavors era molt... La gent no teníem tantes coses, i mira, passàvem com se podia però és clar, ara tothom té més comoditats i més coses i surten més, ja no poden passar...

I això que em deia que el seu germà hi treballava? Perquè era convenient entrar sempre amb recomanació?

D: Sí, una mica sí, estava més... si no et coneixien de res poder també t'agafaven però “allavors” ja...

H: Hi havia un moment que la feina del tèxtil, perquè erem tèxtil, “pues” es va deteriorar i precisament...

D: No agafaven.

H: No agafaven gent, o agafaven molta gent però gent forànea, gent... castellana i...

D: Sí, cap a... que jo ja no hi era, primer sí que erem totes conegudes, després clar, moltes amigues ens vem casar, tant la Palmira, com la Quimeta Vilar, que viu per allà als pisos del Congrés... doncs totes ens casàvem i anàvem plegant, i és clar, “llavorens” van haver de demanar gent nova, però molt més cap aquí ja, que va venir molta gent de fora... Tu vas treballar molt amb gent...

H: Sí, i tant.

D: Ell a vegades saluda gent: “De què la coneixes?” Diu: “Es que havia treballat”, però en canvi jo no la tenia vista aquella senyora.

Perquè de totes maneres vostè va deixar la feina després de tenir la criatura.

D: Sí.

O sigui, que va anar embarassada...

D: A treballar els 9 mesos, no, als 7 ja plegàvem. Llavors ja no hi vaig anar més.

I a les noies que estaven així embarassades se'ls hi tenien miraments, allò de dir...

D: No, perquè tampoc no era tan fort, no sé, jo no me'n recordo que les que estiguéssim embarassades les tenien més... anàvem fent.

H: No hi havia cap mirament.

D: No, no sé com dir-ho, anàvem fent.

I com va ser que es van conèixer? Es van conèixer a la fàbrica vostès?

H: A la fàbrica precisament.

D: Sí, moltes parelles van sortir.

H: Jo vaig estar molts anys a la preparació i donava “pues”...

D: El fil, anàvem allà a buscar la trama que dèiem, el fil, allà amb ell i mira, i vem anar una miradeta, ara una altra i una excursió, uns amics i en van convidar a tu, a ell... i així va venir.

I els amos o el director o qui fos, posaven problemes quan hi havia allò possibilitat de...

H: No.

D: No, sembla que estaven contents i tot, perquè quan ens vem casar un regal i ens feia com una mica de sermó, de dir això, allò, perquè eren molt catòlics i els agradava, sí, sí.

H: Relacionar-se amb la gent els hi agradava als amos.

D: Molt, això sí.

H: La senyora Vilumara, jo quan em vaig anar a la mili, em va rebre i em va dir a on anava i em va preguntar coses...

D: Allò s'interessaven.

I a banda d'interessar-se pels treballadors i tenir diguem una relació bona i tot amb la gent, també havia sentit que de vegades hi havien nois que si es veia que podien millorar de feina i tal, també els ajudaven en el procés de formar-se a l'Escola del Treball o alguna cosa.

H: Sí, això sempre, això sempre. Jo precisament em vaig donar compta de que nosaltres anàvem fent i anàvem tirant endavant i "allavors pues" sí, se'n va interessar molt i un cop vaig anar a la mili...

D: No, sempre, i "hasta" quan era la patrona, sempre ens convidava. Una il·lusió "llavorens", la Mare de Déu dels Angels, la patrona del tèxtil, i com si haguessim d'anar... ens feien una mica de berenar o d'esmorzar, una festa...

H: Ens va arribar a fer, aquí al Centre Catòlic, un café, una funció i tot, molt bé.

D: I alguna vegada ens havia convidat a anar a Montserrat també, ens pagava el dinar, "hasta" va venir la teva mare una vegada. Ui, anar a Montserrat llavors era com si ara anem... Era molt diferent.

Perquè els Vilumara eren molt catòlics, no?

D: Molt, molt.

Són encara, clar.

D: "Bueno", ja són morts tots dos.

H: La senyora i el senyor són morts, ara queda el fill.

Sí, jo el conec el Josep Mª Vilumara.

H: El coneixes?

Sí, sí, de veure'l per aquí...

D: Sí, podries parlar, oi? Perquè és molt...

És molt parlador també, li agrada saber.

D: Ui, sí, sí, molt.

I també m'havien explicat, jo és una anècdota que la trobo graciosa, que hi havia un noi que havia treballat a la fàbrica que li van pagar els estudis de capellà.

D: Ai, sí, és cosí meu.

Ah, és cosí seu! Quines casualitats! "Pues" això m'havien comentat.

D: Es diu Celestí, ara es diu Pere Celestí, al ser sacerdot no sé de què... i ell va entrar de jovenet, d'ajudant de contramestre primer, i ell ja tot místic, i li feien unes bromes: "El capellà, que aquí, que allà, t'has de buscar una noia ben guapa..." I ell mira, i jo crec que els hi debien ajudar i tot, el senyor Vilumara.

H: Sí, el van ajudar.

D: Per la carrera de capellà, sí.

I llavors va deixar la fàbrica quan es va posar a estudiar.

D: Sí, sí, al seminari i ja no... Ell va casar la meua filla i ara si Déu vol, que aquest any farem 50 anys "pues" també li diré: "Bueno", vindràs a casar-nos altra vegada?" Llavors no es va casar perquè era més jove que jo, ell és més jove que jo, som cosins germans, el seu pare i el meu eren germans.

Escolti, ara parlem una mica així... Anem a fer una mica de memòria dels records de la fàbrica. Quin horari feien, se'n recorden de l'horari de treball?

H: De 8 a 12, i de...

D: De 2 poder o dos quarts de 2?

H: De 2 quarts de 2 fins a les 7.

D: A dos quarts de 7.

H: Fins a dos quarts de 7.

I pel matí feien tall per esmorzar?

D: No, no, ja hi anaves esmorzat.

H: Sí.

No deixaven alguna estona per res?

D: No, no, no.

I per la tarda per berenar tampoc.

D: Tampoc, no. Ja dinaves bé... o no bé. Sí, home, gràcies a Déu menjàvem, i ja fins l'hora de plegar a dos quarts de 7.

H: Després va vindre que vam fer "turnos".

D: Sí, "llavorens" ja va ser diferent.

Quan van començar a fer "turnos"?

D: A la postguerra, oi?

H: A la postguerra... Què entens per la postguerra?

D: Home, no sé, anys més dolents, Josep. Més cap aquí, o poder que el tèxtil va anar més malament, no sé per què fèiem "turnos" perquè sempre havíem fet aquell horari bé.

H: Van començar a les persones... a les teixidores els hi van començar a donar 2, 4, 6 i "hasta" 8 telers!

A cada una?

H: Sí, i "allavors pues" quan vam començar nosaltres cada teixidora portava dos telers, però llavors en van passar a 4...

D: I després a més. Jo no sé... ja no hi era, però me'n recordo que vam fer "turnos" de matí, "hasta" de nit, no sé si no hi havia llum o corrent o restriccions... Ai, no sé per què fèiem aquests "turnos", no me'n recordo.

H: Perquè les circumstàncies obligaven i "allavors" havíem de rendir una mica més i llavors vam començar...

D: Un de tarda, un de nit poder?

H: No. Hi havia... van partir la gent en "turnos" i jo ja em vaig anar a la mili, quan vaig tornar ja hi havia "turnos".

I després d'haver entrat vostès a treballar, algú més de casa seva o de la família, o coneguts o així van poder entrar a la fàbrica?

H: Un germà meu va entrar a treballar, que ara és mort, que va entrar de mecànic, va entrar al taller.

Després que vostè.

H: Sí.

D: Sí, molts anys més tard, bastant, jo quan treballava ell no havia treballat mai, el Miquel.

A veure si se'n recorden, a veure si és possible, eh? Fem-ho així una miqueta per separat per anar més... que començi qui vulgui, eh? Per exemple, en el cas de vostè, quan va començar quina feina feia, com era aquesta feina, de què es tractava... Perquè clar, per algú que no ha sapigut com funciona això del treball de les sedes, doncs clar, li diuen: "Jo era bitllaire". I diu: "Això què vol dir exactament?" A veure si ens ho pot explicar una mica.

D: Quan entraves era lo més sencill posem, ja et posaven una que sabia més i tu d'ajudanta de bitllaire, i són les bitlles així, que una maquineta les omplia de fil i "allavors" les duiem a un teler i aquella senyora les repartia a les teixidores, i eren les bitlles que anaven a la llançadora per fer la roba i així.

Després més endavant... Totes volien ser teixidores però no hi havia feina per entrar tantes, estàvem anys així, d'ordidores que feien rodets per les que feien l'ordit. Els telers porten un filet, l'ordit, i la llançadora fa així pels fils, "pues" fèiem els rodets pels ordits i "bueno", així fins que o eres ordidora o eres teixidora quan passaven uns anys també.

I vostè que va començar a fer, de bitllaire?

D: Sí.

I després què va fer, d'ordidora?

D: No, de teixidora.

Ja directament a teixidora.

D: Sí, ordidora ja començaven... que hi havia senyores molt grans que t'ensenyaven, la Palmira va ser ordidora, ella va aprendre a ordir i ja la senyora ho va deixar, anava amb un ordidor ella. Que era molt maco de fer l'odit també, eh? Molt net i molt maco.

I aquesta feina... Quan un entrava així joveneta feia d'aprenent.

D: Sí.

I quan de temps estava fent d'aprenent?

D: Oh, segons, a vegades anys, perquè no hi havia "puesto", nosaltres volíem... perquè guanyaves més, i havies d'estar més temps allà fent de lo que sigui, de bitlles, d'ordit, no d'ordit, de fer rodets o portaven unes troques mig embolicadetes i les passaven i fèiem rodets, oi?

H: Bitlles.

D: I bitlles.

I què anaven a preu fet o...?

D: No, no, no, ja enraonàvem ja, ens ho passàvem bé, totes les nanas, "bueno" nanas, erem joves i...

Però vui dir, cobraven un tant per hora?

D: No.

Era segons la feina?

D: A la setmana, a la setmana. Home, si eres teixidora guanyaves més i llavors sí que era a preu fet, no? Les teixidores quant més metres guayaves més.

H: Hi havien uns comptadors que senyalaven els números que anaven fent i “allavors” al final passava un senyor a comptar els números que feies i per lo que feies “pues” et pagaven.

D: Llavors tothom cobrava a setmanes, oi?

H: Sí, però les teixidores no.

D: Cada setmana cobraven.

H: Cada setmana cobraven però havies de fer uns números determinats.

D: Sí, d'una setmana per l'altra debia anar.

H: D'una setmana per l'altra feien uns números i ...

Es comptava lo que s'havia treballat diguem.

D: Sí.

H: Els metres que més o “menos”... la relació número, metres eren lo mateix.

O sigui, que debien anar a presa feta, no?, perquè quants més números més...

D: No, més que res els telers t'ho feien, però a vegades, oi, si se't trencava un fil, ara aquí aquest teler també, a vegades tots a l'hora estaven parats i ja passaves feina, ja.

Recorda quants anys va estar treballant de teixidora?

D: No, no me'n recordo.

Però vui dir, que va estar més anys, de bitllaire o de teixidora?

D: De teixidora.

Més anys de teixidora.

D: Sí.

O sigui, quan va deixar vostè la feina per la criatura, ja estava treballant de teixidora ja feia anys.

D: Ja feia anys, sí.

Molt bé. I l'agradava la feina?

D: Molt, sí, sí, m'agradava molt.

H: Per culpa d'això que cobraven una mica del SOBI.

O sigui, gràcies a això diguem.

D: Sí, d'haver treballat aquest temps, van posar estipulats uns anys però mira, per poc, pobre, no hi va arribar, per pocs dies, però jo sí, em donen una mica.

Home, ja és alguna cosa, perquè després d'haver treballat...

H: Exacte.

I tant. I llavors en aquella època... Jo això, avui en dia les coses van diferents, en aquella època mentres es vivia amb els pares suposo que el sou directament es donava als pares, no?

H: I tan.

D: I tant. Ell sempre diu: “Jo tancadet el sobre, a la mare”.

I què els hi donaven, el dissabte el sobre amb els diners?

D: Sí, quan plegàvem.

H: Ja passaven amb unes capsetes i les repartien.

D: Sí, abans de plegar, abans de la una, ja passava un senyor i et donava la setmanadeta, el davantalet brut te l'en duïes i la setmanada, cap a casa.

Perquè això del davantalet, quan vostès arribaven havien d'anar als vestuaris a...?

D: Sí, ens trèiem la xaqueta o l'abric o lo que fos, i ens posàvem a vegades a veure qui és més...

H: Era curiós perquè teníem unes casetes, uns compartiments...

Sí, ja els he vist, els vestidors aquell, unes "taquilles" que feien així amb sostre...

D: Sí, obríem, deixàvem... ens possàvem poder sabatilles o si no no, perquè si les sabates eren còmodes no ens les trèiem...

I el davantall era seu?

D: Sí, sí, sí.

No era de l'empresa, no eren tots els davantalls iguals?

D: No, què va, totes a veure qui era més bufoneta. Llavors també es cosia molt, quan plegàvem quasi bé totes anàvem a cosir i fèiem la roba més bé, no com ara. Això tothom, a la nostra edat tothom sap cosir una mica.

Clar, i havia molta diferència d'edats, moltes noies joves o també hi havia gent gran?

D: Sí, de molt grans també, de teixidores grans quan jo era joveneta sí.

H: I Bitllaires grans també, Déu n'hi do.

D: Però no tants, "bueno", també era casada la Salvadora i algunes, sí, que ensenyaven.

I això del davantall se l'havien d'endur vostès a rentar a casa o els hi rentaven a la fàbrica?

D: No, no, a casa.

Perquè jo havia llegit en algun lloc que hi havia hagut una bugadera, i això la Palmira no ho recordava tampoc.

H: A Can Vilumara no.

A Can Vilumara no, oi?

D: No.

H: Cadascú se rentava la roba i ja està.

D: Sí, el davantall si tens la pega que a la fàbrica o el que fos se t'embrutés una mica i te'l volies endur a rentar... si no una setmana. No anàvem molt tacades.

Perquè ja m'han dit que era una feina molt neta.

D: Sí.

Clar, perquè a comparació de les noies de la Tecla Sala que sempre sortien...

H: Va venir una vegada l'alcalde i va quedar meravellat de lo bé que era tot plegat, però les màquines, les parets, tot era molt net.

D: Ara, un dia a la setmana plegàvem una hora abans, ja plegàvem tot i netejàvem una hora cada un els telers, els seus.

Cadascú els seus.

D: Sí.

I després devia haver alguna senyora que netejava tot lo que eren els passadisos i tot això.

D: No, les aprenentes.

Ah, els hi tocava...

D: Quan entraves amb serradures, em recordo que tiraven serradures humides, després a escombrar el "pasillo", el teu troset, no?, cada un s'ho netejava el "puesto" dels seus telers i mirar de tenir-lo net, però el "pasillo" gran ho feien les aprenentes que arribaven.

I els lavabos i els vestuaris, això no hi havia...?

H: Hi havia una senyora...

D: ...que ho netejava, sí.

Escolti, quina era la sensació d'estar allà dintre de la sala aquella amb els telers? Quina sensació...?

D: Ai, no sé, mira, t'acostumes, aquell soroll primer sí que no pots, sembla que no pugui ser, però després ja estàs acostumada que no ho sentíem.

I vostès es parlaven per això.

D: Sí, però a vegades: "Quina hora és?" "Les 4...", o així...

Feien servir els dits per fer signes.

D: Sí, perquè hi havia molt de soroll, els telers feien un soroll...

I sap si després alguna de les noies que hi treballaven i així han tingut algun problema pel soroll, que s'hagin quedat sordes o...

H: Sí, i tant, el mal de la teixidora és precisament quedar-se una mica sorda.

D: I les cames també, perquè estar dret 9 hores cada dia, però "bueno", hi ha moltes feines en les que...

Sí, sí. Escolti, també he llegit que per la seda havia d'haver una humitat a l'ambient. Això no es notava als ossos i...?

H: Ho controlaven això molt bé, perquè hi havia uns tensors, hi havien unes maquinetes i una persona passava cada dia a apuntar unes dades determinades, a apuntar la humitat que hi havia i és clar...

Però vui dir, a l'estiu es notava que fes més calor i a l'hivern feia més fred diguem o "bueno", es podia resistir? Com era la cosa?

D: Sí, més aviat era més pesat a l'estiu que a l'hivern, no sé. A l'estiu no obriem les finestres, perquè em sembla que l'aire o no sé perjudicava el fil, oi?

H: Sí, exacte.

Que potser es podia trencar el fil, no?, amb l'aire.

H: Sí, es trencava el fil.

D: O més humitat, no sé, no sé com anava, no hi entenc però sé que feia molta calor a l'estiu.

Perquè el fil, de fet, primer havien fet només seda però després van incorporar el raíó, no?

H: Sí, primer havíem fet seda durant anys, però el raíó el vam fer desseguida...

Als anys 30 devia ser ja.

H: O 40, i "allavors" compraven raió i feien "forro", "forreria".

Però abans s'havia fet alguna cosa amb seda natural?

H: Sí.

Es feia alguna peça amb seda natural.

H: Sí, molt poca, però sí.

I es feia amb telers especials la seda natural o...?

D: Jo quan vaig anar ja no se'n feia, devia ser més endarrera, la seda natural, Josep. No me recordo que jo hagués fet coses de seda natural.

H: Quan compraven que es deia "greixa" sí que hi havia uns quants telers... i hi havia aquell d'allò que portava precisament...

D: La pua?

H: No, portaven grumolls, "greixa" que dèiem nosaltres, i "allavors" fèiem alguna peça precisament de seda natural, i jo precisament "allavors" era al magatzem i mira...

Anem per vostè, que això també ho trobo interessant, això de les oficines i tota aquesta escalada fins a dalt de tot per després agafar el pitjor moment de la vida de la fàbrica. Com va ser, des del moment que vostè entra, vostè entra amb 15, 16 anys...

H: Sí, precisament vaig estar d'ajudant d'allò de magatzem i llavors ja em van donar precisament el "mando" del magatzem, llavors era el jefe jo del magatzem.

Però què feien? Quan va entrar al magatzem què feia vostè, anava prenent nota del que entrava i sortia...?

H: Llavors al magatzem fèiem el setmanal de la gent. Hi havia un senyor que anava apuntant els números i feia el setmanal, i el setmanal consistia precisament en fer vulgarment lo que es diu setmanal, i allò "pues" anàvem... No sé com dir-ho, anàvem fent el sobre i posàvem els cèntims a dintre...

Ah, o sigui, feia tot lo que era el control de les nómines, per dir-ho amb llenguatge d'avui.

H: Exacte, erem 170.

170 treballadors i treballadores.

H: Sí.

En aquella època, que eren els anys 40 i això.

H: I després es va mantenir el número de 170 fins molt més tard.

D: I després "menos", no?

H: Sí.

D: Després debíeu baixar.

Hi havia més dones que homes per això, no?

H: I tant!

Quina devia ser la proporció? Què debien haver...?

H: 4 amunt... aproximadament.

Déu n'hi do! I després del magatzem com va ser això de passar...?

H: Després del magatzem... va vindre un dia el Vilumara, el senyor Vilumara i em va dir... i em va dir, diu: "Vostè es veuria amb cor de ser director?"

D: El fill del Vilumara, sí.

H: Sí. "Vostè es veuria amb cor de ser director tècnic?" I llavors vaig dir: "Pues" sí". Perquè escolta, "allavors" ja anava començant a anar malament la casa i "allavors" vaig acceptar i vaig ser director tècnic, i "allavors" va ser quan vaig anar a treballar a Barcelona, al carrer Casp i "allavors" miri...

I de què tractava? Això de ser director tècnic quina feina suposava?

H: "Pues" fer disposicions dels telers i tot lo demás.

I va ser molt difícil per vostè aquest canvi de feina?

H: No, perquè jo havia estudiat, precisament la casa em va pagar uns estudis que els vaig anar fent amb el Salvat, amb el senyor Salvat, els vam anar a fer al carrer Princesa, i "allavors" com que teníem el d'allò...

D: El títol.

H: El títol, "pues" ja em va servir molt.

Clar, i de què eren aquells estudis? Se'n recorda?

H: De teoria de tèxtil.

Ah, teoria del tèxtil.

H: Sí.

Hi havia més gent de la fàbrica que hi anés o...?

D: Dos segur, tu i el Salvat.

H: Sí.

I tots dos treballaven a les oficines.

H: Sí.

D: Sí, encara era solter llavors.

H: EL senyor Salvat era el teòric de la casa, que feia les disposicions i feia tot, i jo "pues" em vaig quedar una mica de delegat precisament al magatzem de peçes, i "allavors" quan em van demanar si volia fer... quan em van demanar si volia ser director tècnic "pues" vaig acceptar i llavors anava cada dia a Barcelona.

Va notar molt canvi? Això de deixar la fàbrica debia suposar...

H: I tant! Perquè estava molt acostumat a sempre lo mateix, sempre lo mateix, al mateix magatzem i "allavors" quan em van traslladar...

D: I uns altres amics, encara que els coneixies però era molt diferent, tants anys aquí, allà, però "bueno", tots molt bona gent, el Pagès i tot...

Perquè a més aquí ho tenia al costat de casa, no ens enganyem.

H: Però després em van passar al despatx del carrer Caspe i allà hi havien els depenents, hi havia precisament els corredors...

També venien allà mateix al carrer Casp, hi havia venda al públic?

H: I tant.

Al menor també o només "al major"?

H: "Al major". Venien alguna persona a mirar-se alguna peça i "allavors" els hi ensenyaven, perquè el Vilumara tenia secció d'acabats bé, estampats, estampats i acabats també.

D: Com un mostruari, oi? teníeu allà. Era molt maco el despatx, jo l'havia vist, era preciós. "Bueno", en aquell temps era de fusta, molt maco.

Perquè aquell despatx ja el debien tenir de quan tenien la fàbrica a Gràcia, allà a Francesc Macià, per dir-ho...

H: Sí, "bueno", no sé si era el mateix. No sé si era el mateix.

Ah, no, potser abans estaven a Sant Pere més Baix.

H: Sí.

Va ser després potser que van agafar el despatx a Casp. I allà quanta gent hi treballava?

H: Allà hi havíem 30 o 35.

Eren tot homes, per això?

H: Sí.

No hi havia dependents noies?

H: Sí, hi havia noies. Hi havia noies que eren viatjans, hi havia una noia també...

D: I secretaries de l'amo o no sé, oi?

I el senyor Vilumara, per això, ell normalment estava a la fàbrica o estava allà al carrer Casp?

D: Venia, venia...

H: Anàvem a la fàbrica quan ell ho disposava, llavors veníem tots dos amb el seu cotxe i veníem a la fàbrica i fèiem disposicions i fèiem... sobretot disposicions d'estampació, perquè teníem màquines d'estampar, teníem una "Guser".

Escolti, i vostè que d'això de la tècnica vostè en sabrà molt, m'havien explicat que els tints no els feien a Can Vilumara sinò que els portaven a fer a Can Gumà.

H: Sí, a Can Gumà o a Can...

D: A molts "puestos", oi?

H: A molts "puestos".

Com era això? Com anava la història aquesta?

D: Al acabat, oi?

H: Normalment no hi ha cap fabricant que s'acabi el gènere, perquè amb fàbriques especialitzades i...

D: L'acaben, el que quedava s'havia d'acabar, no sé si el mullaven o què feien, oi?

Escolti, ara anem a pensar una miqueta així per una persona que no ha estat mai a dintre d'una fàbrica com Can Vilumara, o que si ha estat no l'ha vist funcionar, si recorden la sala, la nau o l'habitació on vostès treballaven, com era? Si ho recorden una mica.

H: El magatzem, que jo estava al magatzem, era una sala molt gran que hi havia precisament, al costat hi havien les espinçadores que eren les que repasaven els teixits, i "allavors pues" tot lo demás eren unes "estanteries" molt grans que posaven un gènere quan estava per acabar.

Que anava tot enrollat.

H: Sí, i havia una màquina que plegava les peces i llavors "pues"...

D: Ja les duïen a Barcelona...

H: Sí, no, les duïem a l'acabador, al Guinyal... un fabricant.

De Barcelona?

H: "Bueno", venia de Sant Celoni, el Guinyal venia de Sant Celoni. Aquí el d'allò, a Can Gumà no sempre acabaven, perquè...

D: No hi veu anar molt, oi?, a Can Gumà.

H: No, perquè era caríssim.

Clar, llavors es buscava el que sortís millor. Escolti, i el magatzem a quina nau estava?

H: Una mica separat de la fàbrica.

Separat de la fàbrica, però diguem, si jo estic aquí i aquí tinc la caseta del director, aquí a l'esquerra tinc la casa del director, on estava, a la dreta al final o no?

H: A la dreta al final, sí.

D: Això és la fàbrica, oi? Doncs bastant avall, les finestres donaven a aquest pati d'entrada, oi? Hi havia molta claror, molt maco també el magatzem. La fàbrica ja era més alt...

H: Hi havien unes "estanteries" molt bones, molt ben fetes.

De fusta?

H: De fusta.

D: I taules que també plegàveu, oi?, que plegàveu les peçes, unes taules molt maques.

Vostès allà no tenien soroll per això.

H: No.

No se sentia res, era tranquil vui dir.

D: Sí.

H: Hi havien les espinçadores, que hi havia una secció que repasaven els teixits, debien ser unes 7 o 8 persones, i "allavors pues" ho arreglaven, arreglaven una mica els teixits.

D: A lo millor hi havia alguna cosa desfeta, alguna tacada de la roba, quan sortia dels telers doncs elles l'anaven, amb paciència, mirant i si hi havia res amb unes pinçetes, oi Josep?

H: I els fils que... els finals de... que hi havia fills "pues" els tallaven i...

I havien de vorejar també? Havien de fer la vora o no elles?

D: No, la vora ja anava en el teler.

H: La vora ja anava en el teixit.

Però a banda de fer peçes de roba, també es feien fulars i mocadors i coses... així, gènere acabat també se'n feia, no?

H: No.

No? No es feia...? Ah, jo pensava que sí.

H: No.

D: Molts anys poder endarrera sí, però quan jo hi vaig ser no fèiem mocadors.

O sigui, a partir dels anys 40 diguem, no recorden que es fes peça acabada, es feia només el que era la roba, no?

D: Els metres.

Els metres, i es venia enrollat.

H: En cru, en cru.

En cru què vol dir, en cru?

D: Al sortir del teler, després es duia a aquestes fàbriques a tenyir, a estampar, a acabar la peça de roba...

De quin color és el gènere aquest natural?

H: Blanc, normalment és blanc.

D: I a vegades les bitlles també eren una mica de crespó rosat, oi Josep?

H: "Bueno" però també podia ser verd, perquè el fil que hi havia groc o blau "pues" feia un verd, i llavors les peces de crespó, que llavors també s'acabaven una mica especial...

D: Després ho debien d'endur a tenyir, no?

H: Sí.

I l'estampació vol dir que sortia estampat, no?

D: Home, i tant.

Això sí que es feia allí a la fàbrica.

H: S'havia de portar les peces a acabar i "allavors" les preparaven per estampar i les tornaven i "allavors" estampaven a sobre i llavors les havien de tornar a acabar perquè...

D: Estampats molt macos havien fet.

H: I tant.

Clar, jo el que sí que he vist han sigut els vestidors aquells de totes les mostres d'estampats, que n'hi havien més de 5000.

D: Sí, sí.

H: Molts.

Déu n'hi do! I vostè, com era la nau on treballaven amb els telers?

D: Uí, molt gran!

Quants telers debien haver en aquella sala?

H: 200.

200. Fa respecte això, eh?

D: Ara els telers cambien tant, oi? Allò de fàbrica a dalt, i de columnes, no era maco. "Bueno", era maco com a fàbrica...

H: I molt curiós però...

D: I pintat però no res de... ai que mono, no.

Perquè durant el temps que vostè va treballar recorda si van canviar màquines o van fer alguna mitllora?

H: Sí, estaven fent... aprofitaven els telers i els hi feien millores però...

D: Però hi havia una remesa de telers nous i s'han endut els vells no gaire. Aquests 4 i després poder quan vaig marxar s'havien endut més poder...

H: Poder una vintena eren ????

D: En duia més la teixidora, que debien ser més moderns, perquè ara veus un teler i "bueno"...

I de cara a lo que era la feina d'estar dintre el teler i tot, per exemple, què sé jo, quan havien d'anar al lavabo i coses així, a qui havien de demanar permís, o no demanaven permís?

D: No demanava permís.

Havien de parar la màquina per això.

D: No, la deixaves i la trobaves parada si s'havia trencat un fil o alguna cosa.

La vigilava alguna companya.

D: No, es parava.

H: El teler té unes trames que si es trenca un fil "pa!"

D: Es para.

Es para ell sol automàtic.

D: O s'acaba la llançadora i també es para, perquè no hi ha fil i quan arribes doncs els engeges per les coses que hi trobes, un cop pel fil, l'altre perquè les bitlles...

I la relació que hi havia entre els homes i les dones a dintre la fàbrica com era? Vui dir, era bona o es parlaven poc, es relacionaven poc? Com anava?

D: Molt no...

H: Es que hi havia tant de soroll que la gent anava pel seu...

D: Però sempre bé, vui dir, mai cap paraula amb intenció de res de home i dona, bé, oi Josep? Mai s'havia sentit a dir.

Hi havia menjadors, oi que sí que hi havia menjador?

H: Sí, hi havia menjadors i sobretot van anar quan fèiem "turnos". Quan fèiem "turnos" la gent s'escalfava i tenien unes neveres i...

D: I com ara els d'aquí, que nosaltres anàvem a dinar a casa, hi debien haver de Barcelona que es debien anar al menjador.

H: Sí.

Però eren per home i dona o estaven separats?

H: No, podíem estar junts.

Ah, podien estar junts.

D: Em recordo que hi havia algun matrimoni, la Lola, em sembla que ell era contramestre i eren de Barcelona i debien de dinar plegats.

Recorden si hi havia molta gent de fora de l'Hospitalet?

D: Home, una mica sí.

H: 8 o 10, si vas comptant un a un eren 8 o 10.

I de la gent que hi vivia a la fàbrica, els que hi vivien a la casa, que vivia el director i la família, i abaix els porters. Amb aquests els treballadors tenien tracte o es veien poc o no hi havia gaire relació?

D: El porter sempre estava a la porta: "Bah, que és tard, que tanco!"..."Vinga, que sempre ets la última!"... Era així però era bon home.

I amb la família del director, els nens anaven per allà fora a jugar i coses d'aquestes o no?

D: No, jugant els nens no, no es veien gaire.

H: No, perquè tenien el Jordi i al principi es va fer mal...

D: I després la Palmira tampoc no... no es veien les nenes jugant per allà.

Hi havia màquines que fossin allò una mica perilloses o així?

D: Explica-li, explica-li, que un nen del senyor Sala...

H: El nen del senyor Sala, el senyor director, es va agafar els dits en un torn.

D: Li va tallar un dit, oi? Un o dos.

H: Sí, i després s'havia d'anar molt al "tanto" perquè les dones si s'ajupien una mica massa, el cabell se'ls hi podia enredar.

Ui, quin mal! Només de pensar-lo...

D: No passava gaire però podia ser, eh?

I això del nen aquest, era petit quan li va passar això?

H: Debia tindre uns 10 o 12 anys.

I què anava per allà jugant potser?

H: Anava jugant al taller i llavors va posar el dit...

D: I després va treballar allà quan va ser més gran, eh? De contramestre.

No va escarmentar.

D: No, no, hi havia molta família del senyor Sala, nebots, i el fill de contramestre i coses...

I altres accidents hi havien hagut o...?

D: No.

H: Jo vaig tindre un accident, perquè em feien posar les peçes molt apilades i vaig caure una vegada de l'escala...

D: Però vas posar l'escala a sobre un armari o no sé què vas fer, una imprudència, i l'escala es va plegar i "boom" abaix!

I tenien metge allà a la fàbrica o...?

H: Teníem un practicant.

D: Venia de tant en tant, no?

H: Sí, venia una vegada a la setmana i encara venia al matí un parell d'hores.

D: I va ser últimament, perquè al principi quan vaig entrar no hi havia ningú.

I aquest practicant els hi feia també alguna revisió mèdica o injeccions o vacunes?

D: Alguna cosa sí que en feien, que era veí nostre que hi vivia aquí davant, el senyor... Com se deia?

H: El senyor Jornet.

D: Jornet, sí.

Que era metge?

H: Sí.

D: No, no, hi havai hagut un Jornet però aquest era...

No era de la mateixa família així.

D: No, no.

I llavors quan necessitaven anar al metge, què anaven a Cal Gajo?

H: A la Seguretat Social.

Clar, no, ho pregunto perquè com allà a la fàbrica Tecla Sala sí que tenien metge, que tenien al Solanich, que tenia allà un despatx i anava i... Clar, però eren més treballadors i treballadores.

D: Sí, poder eren més.

H: Més gent.

D: No sé, o podien prendre més mal, no sé...

Sí, també perquè havia hagut accidents més...

H: Més importants. Nosaltres allà pràcticament no...

Escolti'm, i ara... "Bueno", no cal que em diguin les quantitats, perquè això no té perquè gravar-se si no volen, pe'ro per lo que era l'època amb el sou que es cobrava al tèxtil es podia viure?

H: Sí, nosaltres vivíem.

D: Sí, però tu feies moltes extres en coses, eh?

H: Sí, jo havia arribat a ser mestre d'escola a la nit.

D: I com tu 2 o 3 a Can Vilumara, quan plegaven amb una llibreta anaven a una classe...

CARA B:

... Ha hagut sempre la idea de que el tèxtil ha sigut molt mal pagat.

H: Sí, molt mal pagat.

Comparat amb altres indústries.

H: I la gent se n'anava a la SEAT i la gent se n'anava als d'això, als laboratoris, i la gent marxava.

D: No era per anar molt bé, justet, una cosa justeta, que hi havia feines que pagaven més.

H: Jo quan em van recomanar venir a Can Vilumara diu: "No guanyaràs molt però tens el pa assegurat per tota la vida". I a última hora em vaig quedar als 58 anys.

58 anys.

H: 58 anys.

Clar, i després que va tancar la fàbrica vostè ja no va tornar a treballar en un altre lloc.

H: No. Anava a fer de mestre, perquè...

D: Als vespres, però poca cosa, però ja no va trobar, després el "paro" també, si estàs al "paro" i treballes a un altre "puesto" també és un perill, no es pot. Deien: "llavors poder perdre la..."

I així al magatzem quanta gent eren? Quants homes eren?

H: 3 o 4, i fèiem anar una màquina que servia per plegar les peçes, i además jo portava el control i "allavors pues" portava uns metres que hi havien i feia unes fulles i "allavors pues"...

D: "Bueno", duies tot això i venia un camió un dia a la setmana, o quan? Segon...

H: Quan el necessitaves.

D: Quan el necessitaves, venia un camió i s'en duia les peçes quan ja estaven, que les duïen allà quan estaven teixides i arreglades, i feies els papers.

H: Anaven al tint i jo feia els albarans i...

I controlava...

H: Sí, una mica.

I vostès en els telers quantes eren de noies?

D: Uï, moltes, no sé, mai les havia comptat però 70 poder, oi?

H: Sí, 70 o 80, sí.

D: Sí, hi havien de molt grans, podien ser la meva àvia en aquell temps. Han anat passant, és clar, es morien i venien d'altres d'una edat mitjana, després...

I vostès les teixidores, com era lo de la jerarquia? O sigui, la noieta jove entrava com aprenent i després suposant que es fes teixidora, a qui tenia per sobre seu?

D: Hi havia una, la mestra que dèiem, per si passava una cosa, perquè llavors tu no podies si hi havia disbarat o s'havia trencat la llençadora que era de fusta, una trencada de fils grossa o coses, anaves a avisar a la mestra i ella anava d'un teler a l'altre arreglant, ajudant a un, a l'altre... Tu podies estar per altres telers i...

Però què hi havia, només una mestra per tots els telers?

D: Sí, oi?

H: O dugues.

D: O dugues? O poder era de torns... no sé, em sembla que només hi havia una.

H: Una per cada torn, sí.

D: Una per cada torn, jo només em recordo...

H: Antigament hi havien dugues que eren la d'això...

D: La velleta.

H: La velleta no, la...

D: La Conxita...

H: Hi havia aquella de Cornellà i hi havia una altra, aquella senyora gran... Jo m'he quedat sense veu, no sé pas què passa.

D: Mira, cap al vespre... L'hem dit al metge molts cops i tot i no... i quan arriba el vespre li costa, al matí tenies bona veu i ara a la nit no li surten les paraules. Havíem de fer al matí això.

"Bueno", ja tornaré... No, a veure, intentarem reservar-la una mica doncs... Escolti, i per sobre de la mestra...? Perquè clar, arribar a ser mestra devia ser ja difícil, no? Perquè si només eren una o dugues...

D: Home, molt difícil... una teixidora eixerideta ho feia, no? No venia de cap altre "puesto"...

I després ja què hi havia, el contramestre?

D: Sí, aquests sí que els empipavem, perquè: "Ai, escolta, que no em va bé... Ai, que això, ai, que alò altre... Se'm trenca el fil molt sovint...", o coses, sí.

Què n'hi havia un, de contramestre o n'hi havia més?

D: No, hi havia 3 o 4.

H: O 5.

D: O 5, i cada contramestre tenia un ajudant.

I llavors els contramestres eren per si havia problemes amb les màquines vostès els hi deien i llavors...

D: Sí, tenien com una mica de talleret amb eines, i venien: "Què t'ha passat?" "Mira, que em passa això, allò". "Bueno", ja vindré". Quan podia, si tenia feina en un altre venia.

I els arreglaven la màquina diguem.

H: Sí.

O sigui, que les teixidores amb qui tenien contacte era amb les companyes i amb el contramestre, i llavors per sobre...

H: I amb la mestra.

I amb la mestra, exacte. I per sobre del contramestre ja no...

H: Hi havia el majordom...

Què era el majordom?

H: Era una espècie de director de la fàbrica.

O sigui, era com un super-contramestre, per dir-ho així.

H: Sí.

D: El senyor Sala, el senyor Estapé era majordom.

Ah, però majordom és lo mateix que director?

H: No, el senyor Estapé no era majordom. Hi havia el senyor Sala i prou.

Un que hi havia entre el director i el contramestre diguem, no?

H: Exacte.

Però la gent que treballaven així en oficines i magatzem i tot això, era diferent això, no hi havien contramestres allà.

H: No.

D: No, no, eren per les màquines els contramestres.

I llavors vostès quan tenien alguna cosa per comentar...

H: Ho passàvem al director.

O al majordom.

H: Sí, o al majordom. Si era una cosa mecànica anàvem a parlar amb el majordom, i si era una cosa general anàvem a parlar amb el director.

Molt bé. Era important, no?, això de mantenir sempre les jerarquies i no saltar-se...

H: I tant.

D: I tant.

O sigui, no podia ser que una treballadora anés a parlar amb el director, per exemple.

H: No.

A no ser que la enviés el contramestre.

D: Sí, però no t'hi enviava, haguéssim estat espantades si diguéssim: "El director vol veure't". "Oï, què ha passat?"

I alguna vegada havien demanat allò de dir: "Es que m'aniria bé entrar una miqueta més tard perquè he d'anar a no sé què..." Es feia això o no?

H: Sí, sí es feia.

D: Es feia però no gaire, no volien, no. Quan erem jovenetes, una vegada: "No em trobo bé, puc plegar?" El senyor Sala ens mirava, amb una por anàvem a demanar, i es que era Santa Llúcia i volíem anar amb les modistes a la tarda... Dugues o tres: "Escolti, es que no em trobo bé, puc plegar?" No et deia ni sí ni no, però plegaves.

Perquè es celebrava molt lo de Santa Llúcia?

D: Oï, sí!

Sí? Què feien?

D: Home, anàvem al teatre, a berenar, totes... perquè com que quan plegàvem totes anàvem a cosir doncs... Si eren dos quarts de 7, et dutoxaves a l'estiu, berenaves una mica i a cosir.

I on anaven a celebrar això de Santa Llúcia, aquí a Hospitalet o anaven a Barcelona?

D: A Barcelona, ui! Al teatre, a la catedral primer...

H: O a passejar.

D: O a passejar, o a la catedral, o a berenar...

Perquè llavors també hi havia la Fira de Santa Llúcia.

D: Sí, és clar, igual. Oi, era més maco, veies unes colles de noies! Que ara encara hi vaig amb amigues, que ja totes som velles. El dia de Santa Llúcia si estem bons, oi? Ens quedem a dinar i tot, i no es veuen aquelles collades de noietes que es veien anys endarrera, perquè la gent no cus com abans. No hi ha temps tampoc, es perdre el temps també...

No, la gent va a presa feta tot.

H: La confecció ha tirat molt amunt i...

D: I també queda més bé el tall i tot, no sé, fent-t'ho tu... faig coses però es veu més casolà, però dius: "Bueno"...

Ara, fins i tot ara segueixen anant a Barcelona, no surten a celebrar-ho per Hospitalet, no?

D: No, no, a Hospitalet tothom... Es que és tan a la vora que... no sé, a Santa Eulàlia també passa, no?, que Hospitalet queda mort, no hi ha botigues per anar a comprar qualsevol cosa. La setmana pasada vaig anar a comprar una roba amb una amiga: "María, per no anar sola..." "Ai, sí, anirem i anem a prendre un cafetó". Ara passa molt això.

I amb els amos, amb els Vilumara... O sigui, els Vilumara passaven sovint per la fàbrica? Passava l'amo a vigilar?

H: I tant!

D: Sí: "Cuida, l'amo!" "L'amo..." Allò que tot estigui bé. Un cop a la setmana debia anar.

H: Un cop a la setmana, sí.

D: A la tarda sempre passava, sí.

I el director també passava cada dia o...?

H: El director també.

D: Passava molt el director.

H: El director passava potser un parell de vegades al dia.

D: Però no per vigilar, per "recados", per coses, ara a veure això, a veure allò... No el feien cas, el director passava bastant.

I algú les renyava a vegades, allò de que una la veies que estava més encantada de lo normal, les renyava?

D: Però per dir: "M'ha renyat molt", i moltes coses no.

H: I si algú tenia defectes al teixit el cridaven.

D: Això sí. Si hi ha de dir: "Noia, té per costum aquesta que...", quan miraven la peça teva i si veien "fallos" sí.

Però els "fallos" que tenien les peces podien ser per una errada humana diguem, o eren més pel teler que no...?

D: Una mica també, per tot.

H: Per errades humanes, hi havia més d'una que ja l'havien cridat. Jo precisament tenia la màquina allà, que inspeccionàvem i normalment...

D: Havies de renyar tu, oi? O avisar-la o dir: "Escolta, això..."

H: Moltes vegades havien arribat a vindre teixidores perquè tenien una sèrie de defectes i les reprenien.

Però s'havia fet algú fora de la feina per coses així?

H: No.

No havien despedit mai ningú?

H i D: No.

I no els hi posaven una multa de treurels-hi diners...?

D: No, què bah! I poc també, no de dir: "Oï, quina por!" No, una cosa molt suau.

Però sí que hi havia pel director i parlant-ho i tot, no?

D: Sí, sí.

H: I tant.

Però l'amo tenia relació amb els treballadors i les treballadores o no?

D: Home, no sé, si hi havia algú problema gros també ho sabia.

H: Havíem tingut una germandat d'enfermetat i de tant en tant fèiem alguna conferència...

D: No me recordo gaire jo.

H: Sí. Havíem arribat a fer alguna conferència perquè venia algun conferenciant o algun capellà...

D: Capellà sí...

I què era això de la germandat? Qui ho organitzava, els treballadors això?

H: No.

D: La casa, oi?

H: La casa, però la germandat era perquè si estaves malalt podies cobrar una miqueta.

D: Debíeu pagar, oi? Debíeu pagar.

H: Pagàvem una quota i el senyor Vilumara pagava la diferència...

D: Sí, com una mica d'ajuda.

Però no era un sindicat diguem.

H: No, una germandat. La paraula no sé si ho diu tot però normalment era una germandat...

D: Jo també me'n recordo que se'n deia una germandat abans, que no hi havia "seguro" per si estaves malalt pagaves cada mes i després...

Clar, sí, ja sé el que vol dir. Com si fos una mútua diguem.

H: Exacte.

Com un Montepio que en deien abans.

H: Exacte.

I amb els amos, per exemple, es feien... alguna vegada havien fet regals als treballadors de gènere... o quan te casaves?

D: De gènere no, quan te cases sí.

H: Quan te casaves normalment et feien un regal, però... pots comptar.

D: Una creu, una imatge o una cosa, oi?

H: Podies ensenyar la creu que ens va regalar a nosaltres.

D: No, no, no ens la va regalar el senyor Vilumara. La que tinc al "cuarto"?

H: Sí.

D: No, no és d'ell, és de Ca la Casimira, la carnissera i el seu fill. Li va regalar una vaixella molt maca a ell, perquè ja representava que tenia més categoria però a mi no sé si em va regalar res, no me'n recordo.

Quin any va ser que es van casar vostès?

H: L'any 53.

D: I l va venir un senyor que devia ser d'una casa molt bona, amb aquelles bruses, saps què es duïen així arrugades, amb unes cistelles amb la vaixella, que devia ser una casa molt important, debien tenir una de sencilleta que havien fet, i ell ens va regalar la més maca. Te l'ensenyaré, ja està tronadeta perquè és clar, 50 anys que la fem anar... però era molt maca, en aquell temps. Veus?

Sí que és maca, sí. No la tregui, no la tregui, que ja la veig. Sí que és ben maca.

D: Té moltes plates i moltes coses.

Sí, sí, molt maca, molt fina, molt fineta, molt maca.

D: Ja està... "bueno"... Veus quina ensaladera, i una plata rodona, i una de no tant... Ens vem quedat parats! Però no ho feia a tothom, eh, això.

Clar, ho devia fer als que tenien més...

D: Més categoria...

A Tecla Sala, per exemple, per Nadal els hi havien fet alguna vegada un lot, allà en el Vilumara no...?

H: Els Vilumara en feien un lot pels jubilats.

D: I quan treballàvem no, oi?

Quan et jubilaves doncs. T'ho feien un cop a la vida diguem.

D: No, cada any, quan ets gran, com ara, que ara és continuat i som grans doncs venien a dalt i els hi feien una mica de lot.

Què curiós, no?, que ho fessin als jubilats i no als treballadors?

H: Ho feien als jubilats.

Què curiós! I saben si també havien ajudat algunes famílies, allò...?

H: Normalment ho traspassaven a la germandat.

Molt bé.

D: Ho donaven a la germandat i la germandat ajudava, "algo" així.

I a banda de la germandat hi havia algun sindicat o algun grup que defensés els drets dels treballadors?

D: Cap aquí poder sí, cap a...

H: Hi havia el comitè d'empresa, que normalment ens reuníem molt sovint. Jo havia sigut un del comitè d'empresa, i llavors anàvem al sindicat amb lo que no trobàvem bé i reclamàvem les granotes, les bates... perquè a última hora ja te les donaven les bates...

D: Pels homes, no sé, a les dones també els hi donaven?

H: A tothom.

D: Encara porta a vegades una xaqueta, que el senyor Estapé també...

Però vui dir, era normal que la gent es queixés de les condicions de treball o així o no?

D: No, llavors tothom callàvem, ara és més...

Potser el seu marit sí que va veure més... Escolti, senyor Josep, això dels sindicats que li preguntava...

H: El comité d'empresa.

En aquest cas el comité d'empresa, a mida que va anar passant el temps i de que va entrar la democràcia, aquella època així més dels anys 70, suposo que sí que llavors la gent va començar més a moure's, no?

H: Sí, una mica sí. Anàvem precisament els del comité d'empresa, anàvem al sindicat a rebre ordres i a veure i enterant-se de coses i "allavors" mira, reclamàvem.

D: Clar, perquè la cosa ja es veia que aniria plegant i si no pagava la Seguretat Social com quedaven i tal? Coses així, oi? I tenia un advocat i tot el sindicat, laboral, un advocat laboral.

Però vui dir, va ser més tard, no?, que la gent va començar a defensar els seus drets i tot.

D: A última hora, oi?

H: A última hora, sí.

Abans què era, que la gent estava contenta o que la gent tenia por de parlar?

D: Com que era a tot arreu, nena. Ara diuen: "Ai, us conformàveu quan éreu joves amb això?" Es que era en general, no era l'altre que diu: "Mira, es que a aquest els seus pares li fan això i a mi per què em fan allò?" Tothom erem... Ho trobàvem normal aquestes coses.

H: Erem més conformistes.

D: I tant.

I recorden si alguna vegada havien vingut piquets o havia hagut vaga?

H: No.

O si els havien fet anar a alguna manifestació, allò que venia Franco...

H: Quan venia Franco sí, el director deia que podies anar a la manifestació, i anaves o no anaves, però no obligaven, no.

D: Però si plegaves no havies de dur un paper firmat?

H: No.

Perquè hi havien fàbriques que sí que els havien agafat en autocar a les treballadores i els treballadors i els havien portat.

H: A Can Vilumara no.

O sigui, els van donar llibertat als treballadors per si volien...

H: Anar-hi o no anar-hi però depenia de cada un.

Així de vagues no recorda que se n'hagués fet cap.

H: No, ara últimament potser sí que s'havia fet algun "plante", perquè com que no cobràvem, o cobràvem molt poc, perquè no ho pagava tot...

D: I tant, ho vam passar molt malament, eh? que no pagava... als treballadors. "Allavors" els venien roba i coses i miraven de vendre-la per fer una mica de setmanada.

Perquè amb aquests problemes de no cobrar i tot això van estar molt de temps?

H: Potser sí que vam estar un any o dos.

D: O cobrant una mica...

H: A mi encara em deu "cuartos" el senyor Vilumara.

No, no, però això m'ho ha dit molta gent, eh?

D: Jo a vegades sempre dic: "Un dia li diré", perquè molt amable i molt... escolti!

Sí, una senyora que la vaig conèixer al taxi, en un taxi que vem compartir un dia que no venia l'autobus a Santa Eulàlia, em va explicar això, que havia hagut molta gent que l'havia quedat a deure cèntims, sí, sí.

H: Jo, jo ho puc dir i amb la cara ben alta, perquè el senyor Vilumara em dec diners, perquè cobràvem... Hi havien els "buenos" i els "malos", els "buenos" eren aquests que feien revolucions i plantaven cara, i els "malos"...

D: Els "malos" eren aquests de la revolució, i els "buenos" els que estaven amb ell... perquè si tenies una mica de càrrec no podies anar contra l'amo, "allavorens" callaves i pensaves: "Bueno", ja els hi trobareu, ja!" I ja ens ho vem trobar.

Però és una cosa general, eh? Perquè clar... no, no, això ja ho he sentit, ja ho he sentit. I després també suposo que va haver gent que va quedar més contenta i gent que no va quedar gens contenta.

D: Clar. Jo sempre dic que vem estar de pega, perquè tota la vida... doncs ara hauria guanyat un sou maco, ja que va arribar bastant amunt... i "allavorens" ja no... quan vas arribar amunt ja no vas cobrar.

H: Ja no havia cèntims.

Clar, o sigui, va ser difícil tot el procés de... És igual, ja ho hem parlat això.

I això de les reunions i les cel.lebracions i aquestes coses de les festes, em deien que el dia dels Angels...

D: Mare de déu dels Angels, el dia 2 d'agost.

Es cel.lebrava a la fàbrica. Què feien, tancaven la fàbrica per això?

D: Aquell dia no treballàvem.

H: No treballàvem, i anàvem de "parranda", anàvem a Barcelona o a alguna excursió, a Montserrat...

D: Sí, un cop em sembla que vem anar a Núria amb ell, o va ser particular?

H: A Núria, a Núria.

D: A Núria i a Montserrat, i una mica de berenar...

H: I ens pagàvem el dinar...

D: Això quan anaven bé les coses, eh? Després cap aquí, oi que ja no?

H: Ja no. Ja no se cel.lebrava ni el 2 d'agost.

Però anaven amb autocars i tot això per fer aquestes excursions?

H: Sí.

I també m'havien dit d'alguna cel.lebració del 18 de juliol.

H: Sí, però això va durar poc temps.

D: L'amo pagava el 18 de juliol?

H: Sí.

D: Sí?

Però era també per treballadors i treballadores o només pels homes això?

H: Per tothom.

I què feien el 18 de juliol?

H: Ens pagaven el dinar.

A dins de l'empresa? No, fora, en un restaurant.

H: Fora, sí.

I era obligatori anar a aquestes coses d'excursions i tot això?

H: No.

D: No, hi havia amos que no feien res, moltes empreses no feien res de tot això, oi? Ell era molt així, l'agradava, encara li agrada ara, que per Nadal ens convida, el dissabte abans de Nadal o així allà a la fàbrica ara, encara ens fa una mica de turrons...

H: Ara la fàbrica és un col·legi, ara s'ha convertit en un col·legi. Ara, a nosaltres... encara li deixen "manegar les cireres" i....

D: Sí, i posa unes taules amb turrons i xampany i voldria que tots els treballadors hi anem. Aquest any hi vem anar i molts anys hem anat.

H: Ens invita perquè hi anem i...

I a vostès els hi agrada això? A la gent li agrada diguem, anar...?

H: No.

D: A molt pocs, a molt pocs, perquè em va trucar i: "No hi anirem!" Però et truca i et sap greu dir que no i vem anar aquest any i l'altre, i així, però hi ha molt poca gent. Recull gent que no són del Vilumara també, amics d'ell...

Però això ho fa ell per iniciativa pròpia, no perquè ningú...

D: Sí, perquè li agrada, perquè li agrada.

Així segueix en contacte i...

D: I canten nades i mira... un pessebre...

Déu n'hi do, aquest home! És un espectacle!

D: Sí, sí, sí.

I a banda de lo que eren aquestes sortides i així, suposo que clar, al coneixeu-us tota la gent del barri, que hi havia molta gent que hi treballava, també han degut fer grupets d'amics i amigues fora de la feina, no?

H: I tant.

D: I tant, i tant, encara...

H: Encara perdura ara.

Tan homes com dones.

D: Sí, sí, sí.

H: Ahir precisament em vaig trobar una senyora que havia treballat allà i li vaig preguntar per què anava amb bastó i li vaig preguntar a veure què tenia i es va alegrar molt i em va felicitar, perquè...

D: Qui era?

H: La Portillo.

D: Ah, va amb bastó?

H: Sí.

D: No m'ho vas dir. Sí, hi havia molt bon...

H: Molt bon ambient.

D: Sí.

A més a més clar, perquè suposo que deuen conèixer també molts matrimonis així com vostès, no?

D: Sí, i si no tots dos, "pues" si la conèixes a ella i ja saps que és casada amb aquell, i l'altre amb l'altre...

I de fills? De fills vostès per això no hi van anar...

H i D: No.

I d'altres, d'altres matrimonis era normal que els fills entressin a treballar o no?

D: No, no, no, que jo conec cap. "Allavorens" era una vida sencilleta i tots volíem que els nostres fills... era una altra època, estudiessin una mica i així hem passat això. "Llavorens" mira, tots allà, no hi havia res més.

Escolti, vostès que són d'aquí del barri del Centre, què pensen que ha significat Can Vilumara per Hospitalet?

D: Ah, molt bé, abas, oi? Poder haguessi anat més bé si haguessis treballat en un altre "puesto", sempre penses, però mira, t'has quedat aquí, sempre aquí... perquè hi havia que mira, a la SEAT, i guanyaven molt, i quan va plegar la SEAT jo deia: "Veus? Aquí cap cèntim!" Tenia ràbia, plegava una altra empresa que anava malament i millons que els hi donaven i tot, i nosaltres plegar, tants anys i res, però a l'últim dius: "Bueno"...

Això va ser molt també del tèxtil, no? Aquest tipus de finalització.

H i D: Sí.

I ara quan passen davant de la fàbrica què senten?

D: Oi, a vegades passem i dic: "Te'n recordes, aquesta paret era més alta!", que anàvem tots dos caminant del braçet en una cera que era petiteta, i era molt alt, i ara el carrer l'han fet així i veus tot, i abans ens quedàvem avall, i corríem, ell em venia a buscar a mi quan tocava el primer "pito", que tocaven dos. Quan de temps feia d'un a l'altre? Quants minuts hi havia del primer "pito"?

H: Un o dos minuts.

D: Sí: "Ui ja és el primer!" Corrents tots dos cap a Can Vilumara, perquè al segon ja tancaven la fàbrica.

H: Hi havia unes sirenes que invitaven a la gent a anar a treballar.

D: Sí, al matí, a tota hora: "Ah, ja ha tocat a Can Vilumara!"

H: I va haver queixes dels veïns que els hi estorbava la sirena quan tocava.

D: Sí, doncs tota la vida havia sigut, i poder altres empreses també, no?

H: I la van fer parar.

D: La Farga també tenien sirena?

H: No.

D: I la CAMPSA?

H: No, la CAMPSA va durar molt de temps però a última hora no hi havia, i nosaltres ens van fer parar la sirena que invitava a la gent a anar a treballar.

Per queixes dels veïns.

H: Per queixes dels veïns.

D: Es que ara tothom és molt delicat, abans...

Es que hi ha gent que a les 8 encara dorm, clar. Escolti, i des d'on es sentia la sirena aquesta? Se sentia de molt lluny?

H: Ui, se sentia molt!

D: I tant, d'aquí, i tu vivies més avall.

I la sentia desde casa?

D: Sí: "Ai, ja ha tocat la sirena?" "Sí".

O sigui, devia ser com el rellotge del'església, no?, que una mica la gent ho sent i diu: "Mira, ja són les 8!"

D: Sí, i corries perquè el segon, la segona sirena ja tancava la porta el porter, et mirava i corries: "Que ets la última!"

I si arribaven tard? Si algun dia arribaven tard no podien entrar?

H: Hi havien uns sistemes de penalització que penalitzaven i et treien inclús una mica de setmanada.

D: Això sí, sempre havies de fer tard, oi?

I això ho controlava el porter?

H: No, ho controlaven la gent que d'allò, perquè s'havia de marcar, hi havia un rellotge i havia una targeta i...

D: Això més cap aquí, oi Josep? Quan jo hi era no.

I ja per acabar, que així ja els deixo sopar... Vostè va treballar fins al final, llavors ja m'ho ha explicat que va anar veient que la cosa...

H: Anava malament.

En què es notava que la cosa no...?

H: "Pues" que no treballàvem.

O sigui, que entrava poc gènere, hi havia poc moviment.

H: Es que pràcticament la gent estava parada.

D: Sense fer res.

H: I la gent cobrava, i els Vilumara, la família Vilumara la feina que tenien d'anar recollint diners, que tenien tendes i coses i anaven recollint els diners per poguer pagar a la gent de la fàbrica.

D: I tu havies passat uns "apuros", perquè a veure si poden vendre una mica de fil o seda per poder teixir un dia o dos, a un altre "puesto" o a un altre magatzem o...

H: Anàvem a La Seda de Barcelona a comprar material i com que no hi havia diners i no pagaven "pues" volien els diners.

D: I si no res, no duia res.

I per què pensa que va anar tan malament això de La Seda i el tèxtil i tot això?

D: No sé.

H: Perquè a última hora no eren compatibles amb la gent de fora, perquè la gent de fora treballava més bé i més "barato", i la gent "pues"...

D: I maquinària molt més moderna, oi Josep?

Sí, una mica per la competència, no?

D: Sí, va quedar molt estancat amb les màquines.

I la gent, els treballadors i així, clar, suposo que va quedar moltíssima gent, a més gent potser jove, vostè era jove quan va plegar la fàbrica, però devia haver gent més jove també.

H: Tenia 58 anys, i la gent més jove es va haver d'espabilar a la manera que va poguer, van entrar a treballar en un altre "puesto" i...

D: Si trobaven, perquè el Jaume ho va passar molt malament, eh?

I així de gent que vostè conegui, ha hagut molta gent que després va trobar feina en altres llocs o...?

H: Sí, molta gent. Molta gent, tard o d'hora s'ha anat col·locant la gent, però... malament. La feina que van tenir!

I el sentiment que van tenir vostès quan la fàbrica va tancar què va ser?

D: Va ser però... quan vas acabar del tot sí que tenies un malhumor, quan veies que et llevaves i no podies... Tota la vida anant a treballar: "I ara què faré?" Però també com que va passar tant, que la meva filla deia: "Ai, el papa un dia es ferirà, mama, perquè agafa cada enrabiada i cada cosa..."

H: Es que veia que les coses no anaven bé i és clar, paties.

D: Li feien anar a "puestos" i que tancaven la llum, que això, que allò...

H: Va haver un moment que no pagaven ni la llum, ni les factures que venien de fil ni res, i és clar, no hi havia diners, i la gent que pugués arrebregar una mica de diners era per la gent de la fàbrica.

I vostè tenia un càrrec directiu, suposo que debia patir molt de veure la gent, als treballadors i treballadores que...

H: Que no cobraven.

I a vostè venien a dir-li: "Escolti, senyor..."

H: No.

D: No, ja ho veien, ja ho veien que... Tots ho vèiem. Va ser trist, a l'últim va ser molt trist.

Però la gent tenia diguem, mala d'això amb el Vilumara o també entenien una mica que la cosa era...?

H: A última hora la gent se l'havia agafat contra el senyor Vilumara perquè és clar, és lògic.

I ara que els hi sembla el que han fet a l'institut?

H: És un col·legi i escolti, ara s'ho han vengut ells. Suposo que hauràn cobrat perquè primer no cobraven perquè la família Vilumara van donar això perquè s'hi fes un col·legi, i a última hora no cobraven però ara suposo que hauràn cobrat.

D: Però ell quan ho va donar a l'Ajuntament debia ser per cobrar, no per res, no? Perquè pobres, també van quedar...

H: Molt retratats.

Pel que és la fàbrica i així, vostès suposo que els agradaria que la fàbrica es conservés, no?

H: Oi, i tant!

D: Home, i tant, això sí.

H: I ho conserven. Lo més bé que ha fet és precisament cedir-ho a un col·legi, perquè al col·legi respecten l'estructura de la fàbrica i tot plegat és lo mateix.

D: És un record.

H: Però ara m'he enterat de que la màquina d'estampar ja l'han trencada i...

Sí, ara l'explicaré, que això sí que ho sé jo. "Bueno", jo ja estic més que contenta, els hi vui donar les gràcies, que quedi gravat, moltíssimes gràcies, m'han explicat moltes coses. Per ser que no m'havien d'explicar res miri si hem estat estona xerrant...

D: Sí, però jo he estat xerrant i després penso: "I què sortirà? Si això ho senten els de Can Vilumara diràn..."

No, no, no s'amoini... Moltíssimes gràcies.

